

Napsala Tea Červenková

(E*forum, 26. 02. 2020)

Několik dnů před uveřejněním Werfelova textu *Glosse zu einer Wedekind-Feier* (Prager Tagblatt 18. 4. 1914), který rozpoutal mezi českými intelektuály debatu o tolikrát přetřásaném poměru české kultury ke kultuře „německé“ (přičemž česká strana jako by zapoměla, že Werfel rovněž kritizoval nezám, ne-li přímo ignoraci kultury české u svých německojazyčných krajanů), vyšla v německy psaných novinách Union (někdejší Politik), „v českém duchu řízených“, nadšená zpráva o veřejném vystoupení mladého básníka, který po absolvování vojenské služby v hradčanské posádce působil od roku 1913 jako redaktor později proslulé ediční řady *Der jüngste Tag* u lipského nakladatele Kurta Wolffa. Ačkoliv byl stále svým otcem Rudolfem nabádán, aby pokračoval ve studiu (do těchto snah byl zapojen rovněž Wolff), jako autor dvou výrazných básnických sbírek a přispěvatel někdejších *Herder-Blätter* již rozhodně nebyl Werfel neznámou osobností; svým vystoupením i vzezřením poutal mimořádnou pozornost. Příčiněním hudebního nakladatele a knihkupce Mojžíra Urbánka, který si v roce 1913 dal postavit podle projektu Jana Kotěry v Jungmannově ulici moderní obytný dům s koncertní síní (pozdější sídlo Burianova „Děčka“, s výhledem do Františkánské zahrady), bylo možné uspořádat autorské čtení právě zde, na „neutrální“ půdě, kterou navštěvovali obyvatelé Prahy bez rozdílu politických či národnostních preferencí. V Mozarteu se odehrávaly do té doby jak koncerty (mj. Ševčíkova kvarteta či francouzské zpěvačky Yvette Guilbert), tak i přednášky (mj. znalce rabínského písemnictví a aktivního bojovníka proti antisemitismu, evangelického teologa Hermanna L. Stracka). Werfelovo vystoupení na prominentním místě pražského kulturního života zaznamenaly kromě německých novin i *Národní listy* („mladý německý básník pražský“), zdaleka nejvíce pozornosti však věnovala dramaturgii večera a recitační technice autora právě v Unionu Tea Červenková. Charismatickému Werfelovi přitom nesložila hold – jak tomu často bývalo – kvůli rodáckým sympatiím, ale především s poukazem k jeho sugestivnímu projevu, k zážitku hymnicky extatických textů oslavujících člověka, programově profánních, antiměšťáckých. Nadšené přijetí Werfelova vystoupení však zanedlouho vystřídal jeho rozchod s Karlem Krausem, dosavadním příznivcem, který četl ze svých prací na témže místě jako jeho mladší ctitel; o svém pražském čtení podal poté Kraus zprávu ve své *Fackel* se známou ironickou zmínkou o „dětinské lyrice“ à la Werfel“.

Zpět k českému „ohlasu“. I „těm druhým“ nebyl Werfel neznámý. Vedle textu Josefa Barvíře o Werfelově lyrice v Pokrokové revue, úvahy o Werfelově edice u Wolffa nakladatele a recenze sbírky *Wir sind* v *Uměleckém měsíčníku* (obojí od přítele Františka Langera) a několika dalších menších zmínek je zpráva **Tey Červenkové** (1882 Praha – 1957 nebo 1961 São Paulo) jednou z nejvýraznějších. O její autorce

víme dnes poměrně málo. Rozsáhlé české (i anglojazyčné) heslo ve Wikipedii ji zmiňuje jako „druhou českou filmovou režisérku, scénáristku, žurnalistku a spisovatelku (zejména divadelních her).“ Snad studovala u Maxe Reinhardta, nejpozději od roku 1913 psala fejetony rovněž do Českého deníku, Národního obzoru, Národní politiky, Vídeňského deníku, často o tématech spjatých s německojazyčnou kulturou (např. O Peteru Roseggerovi). V roce 1917 podepsala tzv. Manifest českých spisovatelů, v téže době se rovněž zajímala o film. Podle filmové historičky Jindřišky Bláhové usilovala o propagaci české literatury prostřednictvím filmu, vedle konkrétních počínů (němé snímky Byl první máj, 1919; Babička, 1921; Křest sv. Vladimíra, 1921 aj.) založila s Josefem Brabcem kinematografickou společnost Slaviafilm, resp. Filmový ústav. V některých filmech i hrála, zabývala se rovněž filmovou kritikou. V roce 1923 opustila Československo a přestěhovala se do Brazílie za svým bratrem. Až na ojedinělé pozdější publikace (President Hoover v Rio, Národní politika 16. 1. 1929) o jejích pozdějších osudech dosud nic nevíme.

vp

Union 5. 4. 1914: Franz Werfel u řečnického pultu

Mozarteum. V bílém sále dámy ve světlých šatech. Přítomní se zdraví, usmívají, jsou slyšet živé rozhovory, člověk je takříkajíc mezi svými. Franz Werfel pochází z Prahy, je to mladý Pražan, jeho rodné město jej tedy musí podpořit při jeho ikarském vzletu. Franz Werfel je mladičký, baculatý, jako z bavlnky a přesně taková je i jeho múza. I jeho hlas zní mladistvě a příjemně, způsob mluvy je velmi pěkný. Povede-li se mu časem umělecky zmírnit, utlumit svůj nespoutaný, prudký temperament, bude jednou jako recitátor snad něco znamenat. Vyslovuje totiž čistě, slova vycházející z jeho úst se nestávají banálními, jako umělec a básník se bude také střežit, aby výrazové prostředky své múzy profanoval. Franz Werfel nás seznámil se svými básněmi, jednalo se o pestrou směs z jeho lyriky, již přednášel opravdu působivě. Jeho hlas zní kovově, výská a plesá, štká a pláče, naříká a směje se, šeptá i hromuje. Člověk nemá ušlechtilějšího, nepostradatelnějšího nástroje, než je jazyk; on je tou zapalující prométeovskou jiskrou, která osvětluje naše myšlení, rozpaluje naše pocity, jazyk je to, co nás z omezeného, zvířecího bytí pozvedá do svobodných, neohraňčených sfér, které pojí člověka s druhými lidmi, které zušlechťují naše činy a jednání a činí je krásnými, jazyk je nejušlechtilším květem lidského ducha a nejpůsobivější šperk, který okrášlí i tu nejnižší existenci,“ pravil Karl Herrmann. Franz Werfel jako recitátor vše zmíněné dobře ví. A to se mi na něm právě tolik líbilo. Přednášel své básně nádherně, ale zdá se mi, že by stejně pěkně přednášel i poezii cizí. Začal básní „Mein höchster Wunsch ist dir, o, Mensch, verwandt zu sein“, kterou pronesl velmi procítěným hlasem. Zcela jistě Werfelovo vyznání, jakési pium desiderium, aby si všichni lidé padli do náručí jako bratři. Poté následovala báseň „Vater und Sohn“ a „Eine alte Frau“, která posluchačům předestřela duševní pohnutí osamělé ženy, dále zazněly „Ein Liebeslied“, „Die Unsterblichkeit“, „Die Heilige im Theaterskandal“ [sic] a jiné básně. Franz Werfel miluje život, krásu, cítí hluboce a umí nám o tom také

zvučně a srozumitelně podat zprávu. V jistém smyslu se jedná o zpěvy, jejichž námětem je sám život. Ve druhé části večera básník předčítal ze svého překladu Euripidových „Trójjanek“, při kterém se projevil nejen veškerý rozmach jeho přednesu, ale i krása velké, klasické starořecké periody. Když jsem pozorovala tohoto básníka, zasněného a zcela ponořeného do krásných slov, musela jsem myslet na verše z Schillerovy Písně o zvonu: „Von der Stirne heiß, rinnen muß der Schweiß.“ [„Z čela musí pot / stékat o překot“, překlad na stránkách [Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě](#)] Vydatný potlesk, jenž po vystoupení následoval, byl přednášejícímu vroucím, upřímným poděkováním.

Přeložil Lukáš Motyčka

www.ipsl.cz